

С. А. ДАНИЛЕНКО

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ, ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ І СУСПІЛЬСТВА НА СУЧASNOMU ETAPІ РОЗВITKU UKRAINI

Проведено аналіз наукових підходів у системі державного управління щодо регулювання інформаційної сфери, процесів інформаційного обміну, а також відкритості владних інституцій. Розглянуто можливості створення ефективного балансу між суб'єктами інформаційної взаємодії, формування нової моделі інформаційної взаємодії між соціальними процесами і державним управлінням на сучасному етапі розвитку України.

Ключові слова: модель інформаційної взаємодії; органи публічної влади; засоби масової інформації; відкритість; прозорість.

The analysis of scientific approaches in public administration from the perspective of regulatory information sphere, process of information exchange, as well as openness of government institutions. Consider creating an effective balance between the subjects of information interaction, a new model of information exchange between social processes and public administration at the present stage of development of Ukraine.

Key words: model information interaction; public authorities; media; mechanism; openness; transparency.

Реалізація сучасних управлінських рішень вимагає формування нової моделі інформаційної взаємодії в системі “органів публічної влади – засоби масової інформації, – громадськість”, побудованої на основі нового якісного рівня суб’єктно-об’єктних відносин.

Тенденції розвитку українського суспільства свідчать, що інформація сьогодні виступає в якості потужного й ефективного ресурсу публічного управління. У рамках сучасних демократичних уявлень про взаємини органів публічної влади і громадськості більш коректно і доцільно говорити не стільки про управління, скільки про взаємодію, ефективність якої багато в чому стає запорукою стабільного та успішного регіонального розвитку. Ознаками нової інформаційної реальності стало те, що прозорість, відкритість, публічність і наявність діалогових стосунків між громадськістю і органами публічної влади визначили принциповий формат інформаційної демократії.

Формування нової моделі інформаційної взаємодії суспільства, засобів масової інформації і органів публічної влади вимагає швидкої адаптації системи державного управління до сучасних умов. У той же час, особливі вимоги до якості інформації і комунікації, велика кількість формальних і неформальних

параметрів різко підвищують складність аналізу моделювання ситуації під час прийняття управлінських рішень на всіх рівнях владних відносин.

У наукових дослідженнях з державного управління питання, присвячені важливим аспектам функціонування моделі інформаційної взаємодії органів публічної влади, засобів масової інформації і громадськості, розглядаються з точки зору удосконалення системи зв'язків з громадськістю, забезпечення відкритості і прозорості влади в умовах формування інформаційного суспільства.

Особливостям інформаційної взаємодії органів влади і громадян, відкритій вільній комунікації, публічній сфері інформації присвячено праці: Д. Галліна, М. Кастельса, Г. Лассуела, П. Манчині, П. Мелюхіна, І. Панаріна, Д. Поппера, В. Попова, Ю. Хабермаса.

У свою чергу нові наукові підходи в системі державного управління з позиції адміністративної реформи, формування сучасної моделі регулювання інформаційної сфери, а також відкритості владних інституцій знайшли своє відзеркалення у працях вітчизняних авторів: С. Бронікової, Н. Дніпренко, О. Загвойської, С. Колосок, В. Опришко, Г. Почепцова, С. Чукут, О. Ющик та ін.

Необхідно підкреслити, що в цілому проблема формування перспективних моделей інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічної влади, засобів масової інформації і громадськості в сучасних умовах не достатньо вивчена і узагальнена. При цьому має місце недостатньо нечітке визначення процесів взаємозв'язку та взаємовпливу під час формування інформаційного поля та змін простору інформаційної взаємодії.

Об'єктивна потреба суспільного розвитку на сучасному етапі органічно пов'язана з необхідністю формування нового типу державного управління, інформаційної взаємодії між органами публічної влади, засобами масової інформації і громадськістю, побудованої на основі діалогових й партнерських відносин. Якісні зміні державного управління в Україні вимагають розробки нової інформаційної моделі з використанням соціокомунікативних технологій в управлінській діяльності.

Мета статті полягає в розробці науково обґрунтovаних рекомендацій щодо вдосконалення моделі інформаційної взаємодії “суспільство – ЗМІ – влада”, спрямованих на підвищення ефективності державного управління в інформаційній сфері на сучасному етапі.

Реалізація сучасних управлінських рішень вимагає формування ефективного моделювання інформаційного простору, нового якісного рівня суб'єктно-об'єктних відносин, пошуку ефективних комунікативних технологій у системі взаємодії “громадянське суспільство – державні інститути”. Сучасний етап розвитку державного управління характеризується різним розумінням поняття і класифікації моделей інформаційної взаємодії органів публічної влади, засобів масової інформації і суспільства.

У науковій галузі модель є одним із центральних засобів теорії пізнання, а моделювання застосовується за умови неможливості чи ускладненості

дослідження оригіналів у природному середовищі для визначення їх характеристик, оптимізації управління й користування об'єктами, для перевірки гіпотез тощо пізнання [7, с. 368].

Під час дослідження інформаційного середовища, інформаційних процесів державного управління сьогодні вкрай важливо враховувати нові парадигми, такі як: сінергетична, рефлекторна, мотиваційна, соціального психоаналізу тощо. Практика засвідчує, що із запровадженням нових інформаційних технологій відбувається формування нової структури суспільства – так званої мережевої структури.

На думку М. Кастельса, саме мережі складають сьогодні нову соціальну морфологію суспільства, а розповсюдження “мережевої” логіки відображається на результаті процесів, пов’язаних з виробництвом, повсякденним життям і владою [3, с. 247]. В інформаційному середовищі, яке має розвинену інформаційну інфраструктуру, – вважає дослідник Л. Цимбал, – навіть локальна подія може здобути глобальний масштаб усупереч традиційним канонам інерційності соціальних систем. У свою чергу, сучасне моделювання інформаційного простору повинно враховувати технології монітрингу й аналітики, а також вимоги оперативності, які необхідні для ефективного державного управління [10, с. 82].

Практика моделювання інформаційних процесів дозволяє організовувати інформаційний обмін як у вертикальному, так і горизонтальному вимірі, створювати систему управління інформаційним простором. Це вкрай необхідно, адже у світі існує великий інформаційний простір, який утворюють засоби масової інформації [2, с. 56].

Сучасне українське суспільство переживає один з найбільш суперечливих і неоднозначних періодів свого розвитку. На зміну постіндустріальному суспільству поступово приходить інформаційне, однією з основних характеристик якого є його глобальний характер. Тенденції розвитку української держави свідчать, що інформація сьогодні виступає в якості потужного й ефективного ресурсу управління, в першу чергу публічного управління.

У рамках сучасних демократичних уявлень про взаємини держави і суспільства більш коректно і доцільно говорити не стільки про управління, скільки про взаємодію суспільства та публічних органів влади, ефективність яких багато в чому стає запорукою стабільного та успішного розвитку провідних світових держав. При цьому сьогодні на перший план виходить взаємодія в першу чергу саме інформаційна як один з найбільш перспективних напрямів подальшого розвитку сучасних демократій [5].

Досліджуючи ситуацію 1980-х рр., можна говорити швидше не про модель інформаційної взаємодії, а про модель інформаційного управління суспільством з боку держави. За великим рахунком, переважна більшість інформаційних ресурсів за часів існування Радянської України мала пропагандистську функцію, спрямовану на формування чітко сформульованих ідеологічних установок у суспільній свідомості. У рамках моделі інформаційного управління

реалізовувався механізм упровадження зверху вниз (від держави до суспільства) певного контенту, що мав таку специфіку:

- відповідність ідеологічним установкам держави (цензура інформації);
- дозованість (як у сенсі малого обсягу наданої про події інформації, так і в сенсі заборони на висвітлення певних тем і подій);
- низький ступінь оперативності інформації;
- обмежене число комунікаційних каналів;
- відсутність інтерактивності (гарячих ліній, прямих ефірів, голосувань в режимі реального часу тощо) [4, с. 132];

Вищезазначена специфіка була безпосередньо пов'язана з інформаційним напрямком роботи держави й була спрямована в першу чергу на контроль за отриманою суспільством інформацією. Таким чином, можливо говорити про те, що на даному етапі розвитку нашої держави існувала одностороння комунікація між державою і суспільством, яка була під повним контролем партійних органів влади. З точки зору державного управління, в такому суспільстві мала місце уніполярна система інформаційної взаємодії, адже існуючий на той час специфічний інформаційний зворотній зв'язок від суспільства до влади, по суті, використовувалася виключно в цілях самої держави та державного управління суспільством. Інтереси суспільства в подібній системі комунікації представлені не були, що дозволяє нам говорити про існування уніполярної інформаційної моделі взаємодії влади із суспільством. У той же час, якщо не звертати увагу на зміст інформаційних потоків і цілей, в рамках яких вони використовувалися, то, безумовно, можна говорити про наявність асиметричної комунікації між владою і суспільством, тому що формально канал інформаційної зворотного зв'язку все ж існував (рис. 1).

З кінця 1980-х до початку 1990-х рр. ситуація в Україні, яка існувала у складі СРСР, докорінно змінилася. З боку держави була запропонована концептуально інша модель інформаційної взаємодії із суспільством, яка полягала у відмові від тотального контролю за інформаційним полем і надавала можливість створення та розвитку незалежних від влади інформаційних ресурсів. Саме на цей час припадає створення таких незалежних від державної влади медійних джерел, як телепрограми “Погляд”, “Гарт” і низки друкованих ЗМІ. Більше того, засновниками багатьох засобів масової інформації були самі редакційні колективи, які проводили в більшості випадків незалежну від влади інформаційну політику в рамках своїх видань [8].

У різних регіонах України також інтенсивно створювалися альтернативні державним електронні та друковані засоби масової інформації. Це свідчило про те, що в радянській державі (а пізніше і в незалежній Україні) з'явилася масова і серйозна альтернатива державним інформаційним джерелам, утворилося конкурентне поле на інформаційному ринку. Саме в цей період часу сформувався інформаційний простір, який володів такими принципово новими характеристиками:

- деідеологізація і відсутність тотальної цензури з боку держави;
- відсутність обмежень на інформаційне висвітлення заборонених раніше тем і подій;
- оперативність одержуваної суспільством інформації про події як у самій державі, так і за його межами;
- різке збільшення числа доступних населенню інформаційних каналів;
- широке впровадження інтерактивних методів комунікації (телемости з США (Познер-Донахью), прямі ефіри з можливістю населення висловлювати в режимі реального часу свою точку зору, інтерактивні голосування в прямому ефірі та ін.);
- сегментація ЗМІ за змістовним наповненням;
- комерціоналізація ЗМІ та пов’язана з цим орієнтація на інформаційні запити з боку суспільства;
- децентралізація ЗМІ, які надавали інформаційний вплив на суспільну свідомість [6, с. 72].

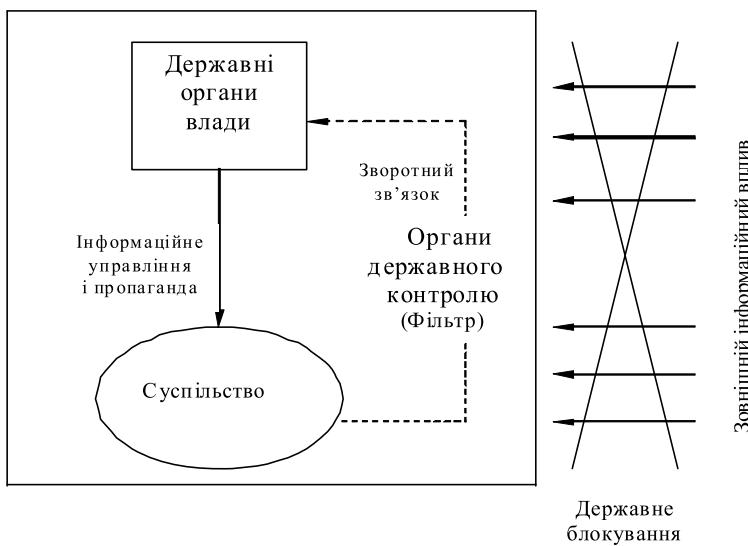

Рис. 1. Модель інформаційної взаємодії суспільства і влади в Україні у радянський період

У зв’язку з цим принципово змінилася і модель інформаційної взаємодії суспільства і влади, яка стала в даний період саме моделлю взаємодії, а не інформаційного управління з боку держави, як колись. З’явилися елементи двосторонньої комунікації між владою і суспільством, за допомогою ЗМІ суспільство отримало можливість артикулювати свої запити по відношенню до влади. Також з’явилися можливість публічних оцінок діяльності держави і представників влади з боку населення. На даному етапі розвитку української

держави сформувалися механізми впливу в окремих випадках на прийняття державних управлінських рішень з боку населення за допомогою висловлення громадської думки через ЗМІ (рис. 2).

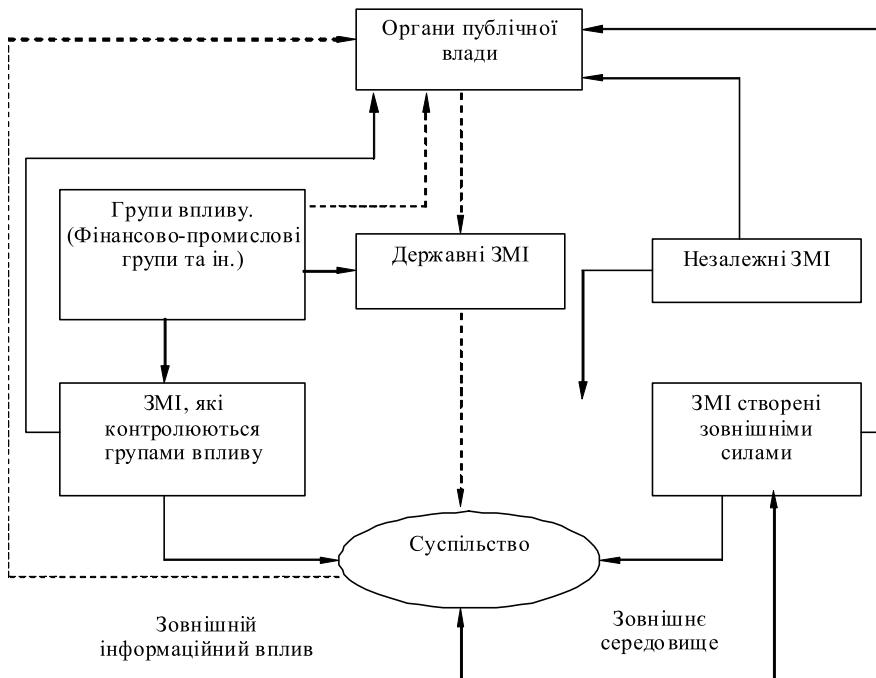

Рис. 2. Модель інформаційної взаємодії суспільства і влади в період початку 1990-х рр.

На наш погляд, принциповим критичним моментом системи інформаційних відносин того часу було те, що, по суті, зворотній зв’язок від суспільства до держави набув досить специфічного характеру. Це пояснюється тим, що різні групи впливу отримали можливість використовувати (артикулювати) свої інтереси на рівні державної влади опосередковано, через маніпулювання суспільною свідомістю (за допомогою підконтрольних їм засобів масової інформації). Окрім того, суспільство стало своєрідним ресурсом у взаємовідносинах держави і груп впливу, які апелювали до “громадської думки”, сформованому ними ж самими. Саме тому, на наш погляд, в даний період часу виникли передумови до розв’язування широкомасштабних інформаційних війн, які, по суті, були механізмами боротьби за отримання впливу над громадською думкою, а отже, впливу на державу через зворотний зв’язок від суспільства до публічних органів влади. Під час формування моделі інформаційної взаємодії між владою і суспільством з’явилася проміжна ланка, в інтересах якої і використовувався існуючий механізм взаємовідносин між державою та її громадянами.

Сьогодні можна констатувати наявність обмеження доступу до основних інформаційних ресурсів опозиційним діючої влади політичним і громадським силам, що призводить певною мірою до одіозності висвітлення основних подій в державі та за кордоном. Також помітно посилився маніпулятивний вплив держави на суспільну свідомість в інтересах чинної влади. Окрім того, можливо говорити про наявність певної протидії конкуренції в українському інформаційному просторі між діючою владою і альтернативними їй політичними, громадськими силами, що значною мірою сприяє зниженню можливостей повноцінної участі опозиції в політичній боротьбі і, як наслідок, зниження рівня відкритості і прозорості політичних процесів в Україні.

Наукові експерти сучасності відзначають тенденцію підвищення привабливості для значної частини активного населення неконтрольованих державою засобів масової інформації (наприклад, інтернет-ресурсів), що надають можливість отримання альтернативної і незалежної від держави інформації, з одночасним зниженням рівня інтересу до контролюваних владою ЗМІ [1]. Отже, говорити про наявність в Україні ефективної і повноцінної взаємодії органів публічної влади, засобів масової інформації і громадськості в інформаційному аспекті дуже важко; більше того, можливо констатувати наявність тенденції формування в нашій країні моделі асиметричної комунікації між владою та суспільством. Наявний зворотній зв'язок від суспільства до держави використовується переважно з позицій аналізу ефективності та коригування процесу інформаційної взаємодії (рис. 3).

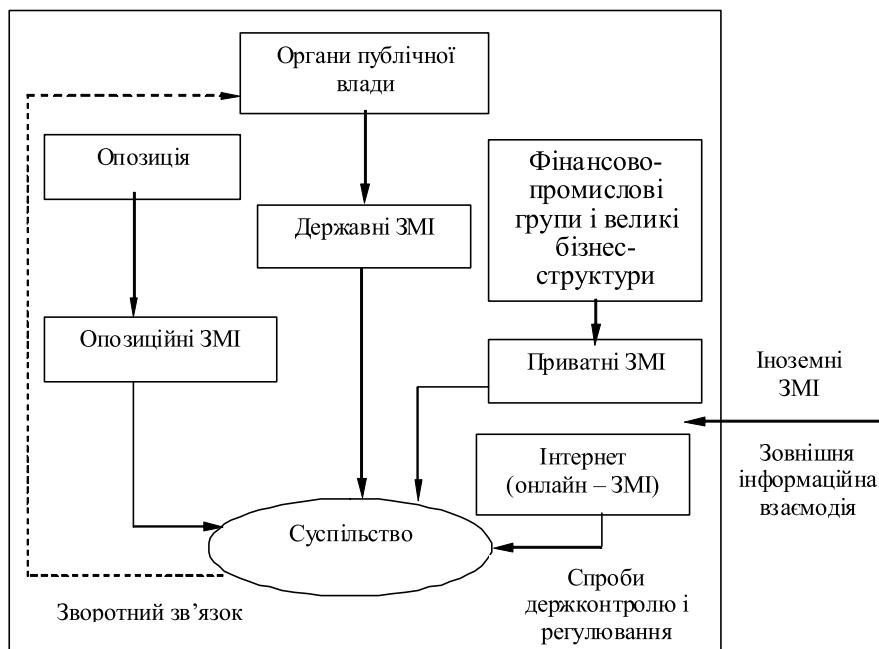

Рис. 3. Модель інформаційної взаємодії публічних органів влади і суспільства на сучасному етапі

І хоча існуюча модель інформаційної взаємодії влади та суспільства в основному збалансована по відношенню до радянської моделі і моделі початку 1990-х рр., позначені вище тенденції можуть з високим ступенем привести до відтворення моделі інформаційного управління суспільством зразка радянських часів.

У з'язку з тим, що більшість підходів, що ґрунтуються на контролі, носять безперспективний характер, країни з більш широким розмаїттям способів і методів інформаційної взаємодії матимуть істотно ширший спектр можливостей впливу на суспільну свідомість і ефективніший механізм адаптації до зовнішніх і внутрішніх інформаційних впливів [9].

На наш погляд, упровадження нової моделі інформаційної взаємодії публічних органів публічної влади, засобів масової інформації і суспільства може істотним чином визначити подальший характер процесів державного управління. Створення ефективного балансу між суб'єктами інформаційної взаємодії є запорукою стабільного і демократичного розвитку України в довгостроковій перспективі.

Демократичний процес в Україні безпосередньо пов'язаний з наявністю в країні інституту незалежних ЗМІ, а також можливістю публічного і конкурентного змагання різних політичних ідей і платформ, що неможливо в умовах реалізації моделі інформаційного управління суспільством з боку держави. Створення ефективного балансу між суб'єктами інформаційної взаємодії є запорукою стабільного і демократичного розвитку української держави в довгостроковій перспективі.

Подальші наукові розвідки в цій сфері будуть спрямовані на розробці інноваційної інформаційної моделі державного управління, яка буде сприяти змінам якості інформаційно-комунікаційного забезпечення взаємодії в системі “суспільство – засоби масової інформації – влада”.

Література:

1. Бронікова С. А. Моделювання бажаного майбутнього в успішному управлінні реальністю / С. А. Бронікова // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2008. – Вип. 4. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppaV2008-4/R_1/09bsauur.pdf.
2. Галлін Д. Сучасні медіасистеми: три моделі відносин ЗМІ та політики / Д. Галлін, П. Манчині. – К. : Наука, 2008. – 368 с.
3. Кастельєс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельєс; Б. Э. Верпаховский и др. (пер. с англ.) ; О. И. Шкараган (науч. ред. пер.) ; Государственный университет. Высшая школа экономики. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 607 с.
4. Мелюхин И. С. Информационное общество: истоки, проблемы, тенденции развития / И. С. Мелюхин. – М. : МГУ, 1999. – 208 с.
5. Модернізація державного сектору: відкритість влади. Policy brief. – Режим доступу : <http://center.gov.ua/docman/download-document.html?gid=100>.
6. Попов В. Д. Информационные процессы в обществе и модели управления ими / В. Д. Попов. – М. : РАГС, 2003. – 125 с.
7. Селіванова О. А. Сучасна лінгвістика [термінологічна енциклопедія] / О. А. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

8. Сунгуро A. Ю. Взаимодействие власти и структур гражданского общества; возможные модели / А. Ю. Сунгуро // Гражданский диалог. – 2008. – № 3 – С. 12–17.
9. Соловых В. П. “Good Governance” це одна із сучасних моделей державного управління / В. П. Соловых // Науковий вісник академії муніципального управління : зб. наук. пр. – Вип. 1. – К. : АМУ, 2010. – С. 112–120. – (Серія “Управління”).
10. Цымбал Л. А. Синергетика информационных процессов: закон информационной адекватности / Л. А. Цымбал. – М, 2000. – 122 с.

Надійшла до редколегії 19.11.2013 р.

УДК 35.085:316.344.42

Г. А. КЕРНЕС

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЇ ЕЛІТ: ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКІ ВИМІРИ

Розглянуто питання ретроспективного аналізу теорії еліт.

Ключові слова: національні еліти, формування політики, стратегії впливу, зарубіжний досвід.

The article is devoted to a retrospective analysis of the theory of elites.

Key words: national elites, policy formation, influence strategies, foreign experience.

Елітаризм як наукова проблема являє собою міждисциплінарну галузь, оскільки онтологічні витоки наукових уявлень щодо стратифікації суспільства за певними детермінантами можна спостерігати у філософії, соціальній антропології, психології, політології, праві та інших соціальних науках. Кожна з них виходить із власних точок зору стосовно пояснення культурних, ментальних, фізіологічних і соціальних позицій щодо організації суспільної життєдіяльності, виокремлення ролі і функцій тих, хто займає домінуючий стан у суспільно-політичних відносинах. Розпочинати ретроспективний аналіз теорії еліт з позицій науки державного управління варто із визначення, на наш погляд, декількох принципових положень: по-перше, предметною сфорою галузі науки державного управління є закономірності функціонування державноуправлінських систем, у тому числі суспільних процесів як об'єктів державноуправлінського впливу, принципи і технології управлінської діяльності органів державної влади [4, с. 8]. Звідси, можна виділити специфічну сферу досліджуваного явища (теорії еліт), а саме: розглянути еліту як чинник державотворення, визначити її специфічну роль і функції в суспільно-політичних процесах, проаналізувати закономірності функціонування і розвитку державноуправлінських систем як трансформаційні процеси, що відбуваються в політичному істеблішменті. По-друге, важливими для розуміння